МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕПАРТАМЕНТ ОСВІТИ, НАУКИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ ХМЕЛЬНИЦЬКОЇ ОДА
ВСП «ФАХОВИЙ КОЛЕДЖ ЕКОНОМІКИ, ПРАВА ТА ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ»
ПЗВО «КАМ'ЯНЕЦЬ-ПОДІЛЬСЬКИЙ ПОДАТКОВИЙ ІНСТИТУТ»
Циклова комісія загальноосвітніх та фахових дисциплін

ЗАТВЕРДЖУЮ
Директорка коледжу
_____Вікторія САВЧУК
«_____»_____20___ року

РОБОЧА НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА

з навчальної дисципліни **«Історія держави і права України»**
для підготовки фахових молодших бакалаврів
за галуззю знань D Бізнес, адміністрування та право,
спеціальності D6 Секретарська та офісна справа

м. Кам'янець-Подільський
2026 р.

Робоча навчальна програма з дисципліни «Історія держави і права України» складена на основі навчальної програми, затвердженої 2026 року.

Розробник: Світлана ВОЗНЮК – викладач юридичних дисциплін, к.т.н.

Робочу навчальну програму схвалено на засіданні циклової комісії загальноосвітніх та фахових дисциплін

Протокол від «__» _____ 2026 року № __.

Голова циклової комісії _____ Сергій ГНАТЕНКО

Заступник директора
з навчальної роботи _____ Юлія БОЙЧУК

1. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

<table>
<tr><td rowspan="2">Найменування показників</td><td rowspan="2">Галузь знань, освітньо-професійний ступінь</td><td>Характеристика навчальної дисципліни</td></tr>
<tr><td>денна форма навчання</td></tr>
<tr><td>Кількість кредитів – 3</td><td>Галузь знань
D Бізнес, адміністрування та право,
(шифр і назва)</td><td>Обов’язкова</td></tr>
<tr><td rowspan="2">Змістових модулів – 2</td><td rowspan="4">Спеціальність (професійне спрямування):
D6 Секретарська та офісна справа</td><td>Рік підготовки:</td></tr>
<tr><td>1-й</td></tr>
<tr><td rowspan="2">Індивідуальне науково-дослідне завдання <u>реферат / публікація статті</u></td><td rowspan="2">Семестр</td></tr>
<tr><td>1-й</td></tr>
<tr><td rowspan="2">Загальна кількість годин – 90</td><td>Лекції</td></tr>
<tr><td rowspan="9">Освітньо-професійний ступінь:
<u>фаховий молодший бакалавр</u></td><td>24 год.</td></tr>
<tr><td rowspan="9">Навчальних годин для денної форми навчання:
аудиторних – 46
самостійної роботи студента – 44</td><td>Практичні</td></tr>
<tr><td>22 год.</td></tr>
<tr><td>Самостійна робота</td></tr>
<tr><td>28 год.</td></tr>
<tr><td>Консультації:</td></tr>
<tr><td>2 год.</td></tr>
<tr><td>Вид контролю:</td></tr>
<tr><td>Екзамен</td></tr>
</table>

Примітка.
Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної роботи становить: ***для денної форми навчання*** **– 46 / 44 (51% / 49%)**

2. МЕТА ТА ЗАВДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Метою вивчення навчальної дисципліни «Історія держави і права України» є формування у студентів як майбутніх висококваліфікованих спеціалістів необхідного базису знань про визначальні факти, явища, процеси, закономірності і тенденції державно-правового розвитку України з урахуванням конкретного історичного періоду.

Вивчаючи дисципліну, майбутній правник не лише досліджує минулий національний соціально-державний і правотворчий процес, а й набуває навичок аналізу цього процесу, і, що найважливіше, вмінь оцінювати сучасні моменти державно-правового та соціально-культурного розвитку України й прогнозувати майбутні моделі такого розвитку. За умов формування в Україні демократичного суспільства та держави, у якій панує закон, важливо сформувати такого фахівця-юриста, який поєднував би новітні юридичні та історичні знання, високу правову культуру та професіоналізм з розумінням власної національної державно-правової ідеї, з почуттям вивіреної позиції громадянина України – держави суверенної, демократичної, правової.

Завданнями вивчення навчальної дисципліни є:

- формування у студентів відповідної понятійної бази, необхідної для подальшого оволодіння спеціальними та фаховими дисциплінами, зокрема, ґрунтовними знаннями з історії та традицій вітчизняного державотворення, процесів становлення та розвитку його інститутів;
- оволодіння науковим апаратом обробки і аналізу історичних державно-правових документів з метою виявлення особливостей розвитку держави та права України в історичному контексті;
- дослідження ефективних механізмів розвитку вітчизняних держави і права в сучасних умовах у розрізі європейських та світових тенденцій державотворення.

Місце «Історії держави і права України» в навчальному процесі визначається її значенням як:

а) суспільно-політичної науки (вивчає такі суспільно-політичні явища, як держава і право);

б) юридичної науки (вивчає правові аспекти суспільного життя);

в) історичної науки (вивчає державно-правові явища в їхньому історичному розвитку).

Вивчення навчальної дисципліни має сприяти реалізації низки програмних компетентностей та досягненню програмних результатів навчання здобувачів освіти відповідно до освітньо-професійної програми підготовки фахових молодших бакалаврів зі спеціальності 081 «Право»:

- *Інтегральна компетентність (ІК):*

здатність розв’язувати типові спеціалізовані задачі та практичні проблеми під час професійної діяльності у сфері фінансів, банківської справи та страхування або в процесі навчання, що передбачає застосування положень та окремих методів фінансової науки і характеризуються певною невизначеністю умов і необхідністю врахування комплексу вимог щодо здійснення професійної та навчальної діяльності.

- *Загальні компетентності:*

ЗК 2. Здатність розглядати суспільні явища в розвитку і конкретних історичних умовах.

ЗК 3. Вміння працювати з інформацією, у тому числі в глобальних комп’ютерних мережах.

ЗК 8. Здатність до письмової й усної комунікації рідною та іноземною мовами.

ЗК 10. Базові уявлення з основ філософії, психології, інших суспільних дисциплін, що сприяють розвитку загальної культури й соціалізації особистості.

ЗК 12. Здатність до самостійного навчання, абстрактного мислення, аналізу та синтезу, опанування нових методів досліджень на відповідному рівні (дослідницькі навички).

- *Фахові компетентності:*

ФК 1. Здатність аналізувати особливості і виявляти закономірності державно-правового розвитку України на різних історичних етапах.

ФК 2. Здатність орієнтуватися в системі права, визначати та аналізувати структуру і види юридичних норм.

ФК 14. Здатність визначати соціальну сутність, функції, форму держави, структуру її апарату.

- *Програмні результати навчання:*

ПРН 1. Формування розуміння сутності історичних перетворень, що відбуваються в сучасній Україні, а також почуття патріотизму, правосвідомості.

ПРН 11. Набуття необхідних знань про державу і право як явища суспільного життя, основних закономірностей їх виникнення і розвитку, їх сутність, призначення і функціонування в суспільстві.

ПРН 12. Набуття необхідних знань про історичні пам'ятки права України та зарубіжних країн; вміння характеризувати систему державних органів управління і правові інститути України за конкретних історичних умов.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми та в результаті вивчення навчальної дисципліни здобувач вищої освіти повинен

знати:

- загальні закономірності державно-правового розвитку України;
- особливості державно-правового розвитку України;
- джерела навчальної дисципліни, насамперед: нормативно-правові акти, які приймалися в різні періоди, історичні джерела в яких міститься інформація про державно-правовий розвиток України різних періодів, вітчизняну та зарубіжну наукову літературу з історії держави та права України.

уміти:

- аналізувати державно-правові явища, а також джерела права і практику їх застосування;
- науково прогнозувати майбутній розвиток держави та права;
- давати наукове тлумачення основним науковим поняттям та категоріям з історії держави та права України;
- в усному та письмовому вигляді логічно висловлювати або оформлювати власні думки стосовно оцінки історико-правових явищ та процесів.

Навчальна дисципліна «Історія держави і права України» є базовою для вивчення юридичних галузевих та спеціальних дисциплін «Історія держави і права зарубіжних країн», «Конституційне право України», «Адміністративне право», «Цивільне право» тощо.

Міждисциплінарні зв'язки: історія та культура України, історія держави і права зарубіжних країн, теорія держави і права, історія вчень про державу і право.

Навчальний матеріал дисципліни структурований за модульним принципом і складається з двох навчальних модулів № 1 «Державність і право на території України з найдавніших часів до початку XX століття», № 2 «Державно-правовий розвиток України в добу відродження національної державності, радянський період та за часів незалежності», кожен з яких є логічно завершеною, відносно самостійною, цілісною частиною навчального плану, засвоєння якої передбачає проведення модульної контрольної роботи та аналіз результатів її виконання.

3. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Змістовний модуль 1. Державність і право на території України з найдавніших часів до початку XX століття

Тема 1. Історія держави і права України як наука та навчальна дисципліна

План лекційного заняття

1. Поняття предмета курсу "Історія держави і права України", його місце та значення в системі суспільних наук, зв'язок з галузями правознавства.
2. Принципи та методи пізнання історико-правових явищ.
3. Періодизація курсу "Історія держави та права України".
4. Основні навчальні та наукові джерела курсу "Історія держави і права України".

Самостійна робота

1. Виховна функція курсу "Історія держави і права України".
2. Роль принципу об'єктивності в пізнанні історико-правових явищ.
3. Визначні дослідники історії української державності та права.
4. Основні документальні джерела з курсу "Історія держави і права України".

Тема 2. Державно-правовий розвиток України в часи античності

План лекційного заняття

1. Виникнення і розвиток Скіфської рабовласницької держави, її соціально-політичний устрій. Джерела та основні риси права Скіфського царства.
2. Суспільно-політичний устрій античних міст-держав Північного Причорномор’я та їх право.
3. Боспорське царство та його право.

План практичного заняття

1. Особливості державного устрою Скіфського царства.
2. Характерні риси системи права античних міст-держав.
3. Особливості становлення і розвитку апарату держави Боспорського царства.

Самостійна робота

1. Характеристика державного ладу Скіфії.
2. Особливості монархічної форми правління у Скіфії.
3. Визначити правовий статус груп населення у Скіфії.
4. Характеристика джерел та основні риси права скіфів.
5. Визначити повноваження органів державної влади і управління в античних містах-полісах.
6. Особливості республіканської форми правління в античних містах-державах.
7. Правовий статус груп населення в античних містах-державах.

Тема 3. Становлення та розвиток держави і права Київської Русі

План лекційного заняття

1. Виникнення державності східних слов'ян. Утворення держави Київська Русь, теорії її походження.
2. Правове становище населення Київської Русі.
3. Державний устрій Руської держави.
4. Основні риси права Київської Русі.
5. Суд та судочинство в Київській Русі

План практичного заняття

1. Формування державності у давніх українців. Утворення Київської Русі.
2. Державний устрій Київської Русі:
а) вищі органи влади та управління;
б) місцеві органи влади та управління;
в) судова система;
г) військова організація.
3. Зміни у державному ладі Русі у період роздробленості (друга чверть–кін. XII ст.).
4. Суспільний лад Київської Русі.
5. Джерела права Київської Русі.
6. Походження та редакції «Руської Правди». Її структура, зміст та історичне значення.

Самостійна робота

1. Визначити основні шляхи та особливості формування державності у давніх українців.
2. Охарактеризувати процес утворення Київської Русі.
3. Визначити повноваження вищих та місцевих органів влади і управління Київської Русі у X – на початку XII ст.
4. З'ясувати, які зміни у державному апараті Київської Русі відбулися протягом X – на початку XII ст.
5. Дати характеристику системі судових органів у Київській Русі.
6. Визначити характер взаємовідносин князя, віча та боярської ради у період роздробленості Русі.
8. Охарактеризувати правовий статус різних груп населення Київської Русі.
9. Особливості правового стану вільних общинників, закупів, челяді та холопів.
10. Причини створення «Руської Правди».
11. Охарактеризувати кожну складову частину Короткої та Просторової редакції «Руської Правди».
12. Визначити основні риси цивільного права Київської Русі.
13. Визначити основні риси сімейно-шлюбного права Київської Русі.
14. Судовий процес у Київській Русі, його особливості.

Тема 4. Галицько-Волинське князівство та його право

План лекційного заняття

1. Утворення та становлення Галицько-Волинської держави
2. Державний устрій та суспільний лад
3. Правова система Галицько-Волинського князівства

План практичного заняття

1. Утворення і розвиток Галицько-Волинського князівства.
2. Особливості державного устрою Галицько-Волинського князівства.
3. Особливості суспільного ладу Галицько-Волинського князівства.
4. Джерела та основні риси права Галицько-Волинського князівства.

Самостійна робота

1. Значення Галицько-Волинської Русі як спадкоємниці вітчизняних державотворчих процесів періоду Київської Русі.
2. Охарактеризувати збройні сили Галицько-Волинського князівства.
3. Характеристика державного устрою Галицько-Волинського князівства, його особливості?
4. Вказати особливості суспільного ладу Галицько-Волинського князівства Ви знаєте.
5. Охарактеризувати джерела та основні риси права Галицько-Волинського князівства.

Тема 5. Литовсько-Руська держава та її право. Українські землі у складі Речі Посполитої

План лекційного заняття

1. Польсько-литовські унії
2. Суспільний лад та еволюція державного устрою у період Литовсько-польського владарювання
3. Основні риси права литовсько-польської доби
4. Суд та судочинство на українських землях у литовсько-польську добу

План практичного заняття

1. Формування і розвиток Литовсько-Руської держави.
2. Державний устрій Литовсько-Руської держави:
а) вищі органи влади та управління;
б) місцеві органи влади та управління;
в) судова система;
г) військова організація.
3. Суспільний лад Литовсько-Руської держави.

Самостійна робота

1. Причини мирного утворення на українських землях Литовсько-Руської держави.
2. Причини утворення в рамках Литовсько-Руської держави удільно-автономної системи місцевого управління.
3. Охарактеризувати етапи формування і розвитку Литовсько-Руської держави.
4. Дати характеристику повноваженням вищих та місцевих органів влади та управління Литовсько-Руської держави.
5. Охарактеризувати процес еволюції державного апарату Литовсько-Руської держави, його особливості.
6. Суттєві риси міського управління у Литовсько-Руській державі.
7. Визначити систему судових органів Литовсько-Руської держави та її характерні риси.
8. Правовий статус різних груп населення Литовсько-Руської держави.

Тема 6. Запорізька січ:військово-політичний устрій та право. Козацько-гетьманська держава та її право

План лекційного заняття

1. Процеси державотворення в Запорізькій Січі. Особливості суспільно-політичного устрою.
2. Джерела права. Звичаєве козацьке право.
3. Державний устрій Гетьманщини.
4. Суспільний устрій Гетьманщини: правове становище тогочасних верств населення.
5. Правова система Гетьманщини.

План практичного заняття

1. Умови зародження козацтва.
2. Органи управління у Запорозькій Січі.
3. Особливості козацького права. Зміни характеру системи звичаєвого права Запорозької Січі у XVIII ст.
4. Основні риси цивільного права Запорозької Січі.
5. Основні риси кримінального права Запорозької Січі.
6. Державний устрій Гетьманщини за роки національно-визвольної війни 1648–1657 рр.
7. Органи державної влади і управління Гетьманщини у другій половині XVII–XVIII ст. Судова система та судові реформи XVIII ст.
8. Суспільний лад Гетьманщини у другій половині XVII ст. Зміни у суспільному ладі Гетьманщини у XVIII ст.

Самостійна робота

1. Визначити особливості військової організації Запорозької Січі.
2. Визначити умови зародження козацького права.
3. Особливості звичаєвого права Запорозької Січі.
4. Система органів влади Запорозької Січі, її особливості.
5. Охарактеризувати якісні зміни у звичаєвому праві Запорозької Січі.
6. Дати характеристику основним рисам цивільного права Запорозької Січі.
7. Дати характеристику основним рисам кримінального права Запорозької Січі.

Тема 7. Державно-правове становище українських земель у складі Російської імперії

План лекційного заняття

1. Суспільний устрій на українських землях у складі Російської імперії.
2. Органи влади та управління Російської імперії на українських землях.
3. Право Російської імперії на українських землях. Цивільно-процесуальне та кримінальне судочинство на українських землях у складі Російської імперії.
4. Судова система.

План практичного заняття

1. Органи державної влади і управління на українських землях. Буржуазно демократичні реформи початку XX ст. та зміни у державному механізмі Російської імперії.
2. Політична реакція після поразки буржуазно-демократичної революції 1905 р.
3. Суспільний лад українських земель. Селянська реформа 1861 р. та столипінська аграрна реформа початку XX ст.
4. Судова система на українських землях. Особливості проведення судової реформи та контрреформи на Лівобережній та Правобережній Україні у 60–80-х роках XIX ст.

Самостійна робота

1. Особливості проведення буржуазних реформ в Україні на початку ХХ ст..
2. Охарактеризувати виборчий закон від 3 червня 1907 р.
3. Проаналізувати умови виходу з кріпацької залежності спеціальних груп селян.
4. Охарактеризувати військову, міську та земську реформи в Російській імперії у другій половині XIX ст.
5. Визначити правовий статус органів державної влади і управління на українських землях у складі Російської імперії (XIX ст.).
6. З'ясувати характер буржуазно-демократичних реформ у Російській імперії на початку ХХ ст. і їхнє відображення в українських землях.
7. Визначити основні напрями політичної реакції царату після поразки буржуазно-демократичної революції 1905 р.
8. Юридичні акти селянської реформи 1861 р. і особливості її проведення на українських землях.
9. Причини проведення, характер та наслідки Столипінської аграрної реформи початку ХХ ст.
10. З'ясувати особливості проведення судової реформи та контрреформи на Лівобережній та Правобережній Україні у 60-х–80-х рр. XIX ст.

Змістовний модуль 2. Державно-правовий розвиток України в добу відродження національної державності, радянський період та за часів незалежності

Тема 8. Національна державність і право України в добу революції (1917-1921 рр.). Відродження української національної держави і права

План лекційного заняття

1. Державотворча діяльність «першої» Української Народної Республіки: владні установи УНР в центрі та на місцях; судоустрій та судочинство; правоохоронні органи.
2. Законодавча діяльність Української Центральної Ради (УЦР): джерела права; державно - правові аспекти I, II, III, IV Універсалів УЦР; Конституція УНР 1918 р.: структура, основні засади; цивільне, земельне, фінансове, кримінальне законодавство.
3. Державний устрій Української держави (доба Гетьманату).
4. Законодавча діяльність Гетьманату.
5. Державне будівництво «другої» Української Народної Республіки.
6. Законодавча діяльність Директорії УНР

План практичного заняття

1. Зміни у суспільно-політичному устрої у наслідок Лютневої буржуазно-демократичної революції у Росії. Утворення Центральної Ради.
2. Проголошення самостійності і незалежності УНР.
3. Законодавча діяльність Центральної Ради.
4. Проголошення Української держави. Історико-правова характеристика природи гетьманату П.Скоропадського.
5. Засади створення правової системи.
6. Державний устрій. УНРада та її органи: Президія, Виділ, Президент.
7. Реформування судової системи. Цивільно-правова спеціалізація окружних і повітових судів. Утворення трибуналів для розгляду кримінальних справ.

Самостійна робота

1. Охарактеризувати процес утворення та діяльності Центральної Ради (березень–жовтень 1917 р.).
2. Дати характеристику повноваженням органів центральної та місцевої влади і управління УНР.
3. Охарактеризувати зміст Універсалів Центральної Ради, визначити їхні спільні та відмінні риси?
4. Визначити основні напрями розвитку законодавства Центральної Ради.
5. Охарактеризувати основні положення Конституції УНР 29.04.1918.
6. Дати характеристику повноваженням органів центральної та місцевої влади і управління Української держави.
7. Визначити основні напрями розвитку законодавства Української держави.
8. Вказати суттєві відмінності законодавства Центральної Ради і Гетьманату П. Скоропадського?

Тема 9. Радянська державність і право в Україні

План лекційного заняття

1. Становлення радянської влади в Україні.
2. Зміни в державному статусі УСРР. Тоталітарно-репресивна система державного управління.
3. Формування основ радянського права. Перша кодифікація радянського права в Україні.
4. Конституційне та надзвичайне законодавство 30-х років.

План практичного заняття

1. Становлення Радянської України у 1917 – на початку 20-х років. XX ст. Органи влади і управління Радянської України.
2. Утворення СРСР. Правові основи входження УСРР до складу СРСР. Зміни в державному ладі УСРР.
3. Судова система УСРР у 20-х роках XX ст.

Самостійна робота

1. Охарактеризувати процес встановлення федеративних зв’язків Української СРР з Радянською Росією.
2. Політико-правові наслідки входження УСРР до складу СРСР Ви можете назвати?
3. Охарактеризувати процес становлення Радянської України у 1917–на поч.. 20-х рр. XX ст.
4. Дати характеристику повноваженням органів влади і управління Радянської України у 1917 – на початку 20-х років. XX ст.
5. Охарактеризувати зміст юридичних актів входження УСРР до складу СРСР.
6. Визначити зміни у державному ладі УСРР після її входження до складу СРСР.
7. Охарактеризувати судову систему УСРР у 20-х роках.

Тема 10. Держава і право України у роки Другої світової війни (1939-1941 рр.), у повоєнні роки та період десталінізації (1945 – перша пол. 1960 рр.)

План лекційного заняття

1. Приєднання західноукраїнських земель до УРСР на початковому етапі Другої світової війни.
2. Перебудова державного механізму за умов війни:
а) надзвичайні органи державної влади і управління;
б) конституційні органи державної влади і управління.
3. Спроби відновлення української державності:
а) Акт відновлення Української держави 30.06.1941;
б) створення УПА та її діяльність.
4. Основні риси радянського права за роки війни.
5. Держава і право УРСР у повоєнні роки та період десталінізації (1945 – перша пол. 1960 рр.). Реформування органів влади й управління.

План практичного заняття

1. Причини та наслідки змін у суспільно-політичному ладі України у 30-х роках.
2. Причини та умови формування репресивного апарату в Україні у 30-х роках.
3. Характеристика основних положень Конституції УРСР 1937 р.
4. Окупаційний режим. Спроби національно-державного будівництва. Рух опору.
5. Державно-політичний та суспільний устрій Української держави в часи Другої світової війни.

Самостійна робота

1. Діяльність Українського державного правління та Української Національної Ради.
2. Основні нормативні документи, що були прийняті УГВР, їх характеристика.
3. Охарактеризувати повноваження надзвичайних та конституційних органів державної влади і управління за умов війни.
4. Дати характеристику Акта відновлення Української держави 30.06.1941.
5. Висвітлити питання створення УПА та її діяльності.
6. Охарактеризувати основні риси радянського права за роки війни.

Тема 11. Держава і право України в період «застою» та в період перебудови

План лекційного заняття

1. Адміністративно-командна система державного управління у роки «застою» (середина 1960-х – середина 1980-х рр.). Судова система.
2. Кодифікація радянського права у 60-х–середині 80-х рр. Конституція УРСР 1978 р.
3. Зміни у державно-правовому статусі УРСР за умов «перебудови» (середина 1980-х – 1991 років.).
4. Радянське законодавство у період «перебудови». Прийняття Декларації про державний суверенітет України 16.07.1990.

План практичного заняття

1. Авторитарна командно-адміністративна система управління та її вплив на суспільно-політичне життя.
2. Правові основи та діяльність вищих органів влади та управління: Верховна Рада УРСР, її Президія, Рада Міністрів УРСР.
3. Судова система УРСР. Закони 1981 р. про судоустрій УРСР, про вибори районних (міських) народних суддів УРСР, про порядок відкликання народних суддів і народних засідателів районних (міських) народних судів УРСР.
4. Видання Зводу законів СРСР і зводів законів союзних республік. Підготовка і видання Зводу законів УРСР.

Самостійна робота

1. Охарактеризувати суспільний лад України у 60-х – першій половині 80-х років.
2. Наукові теорії з питань напрямів розвитку законодавства УРСР.
3. Назвати причини «перебудови» М. С. Горбачова, що здійснювалась у другій половині 80-х років.
4. Висвітлити причини формування в Україні адміністративно-командної системи державного управління.
5. Охарактеризувати зміст кодифікації радянського права у 60-х – середині 80-х років.
6. Охарактеризувати основні положення Конституції УРСР 1978 р.
7. Зміни у державно-правовому статусі УРСР за умов «перебудови» (середина 80-х – 91 роки.).
8. Характеристика змісту Декларації про державний суверенітет України 16.07.1990.

Тема 12. Держава і право сучасної України

План лекційного заняття

1. Акт проголошення незалежності України 24.08.1991 р.
2. Розбудова органів державної влади і управління незалежної України.
3. Конституція 1996 р. та подальший державно-політичний розвиток України.
4. Державний механізм України після прийняття змін до Конституції у 2004 р.
5. Законодавство незалежної України та прийняття нових кодексів (Кримінального, Цивільного, Господарського, Земельного, Сімейного тощо).

План практичного заняття

1. Зміст та історично-правове значення Акта проголошення незалежності України 24.08.1991.
2. Особливості становлення державного механізму України у 1991–1995 рр.
3. Кодифікація сучасного українського законодавства: причини та основні напрями.
4. Становлення і розвиток правової системи сучасної України: проблеми та шляхи їхнього вирішення.

Самостійна робота

1. Спроби та наслідків державного заколоту в серпні 1991 р.
2. Охарактеризувати причини та наслідки «Помаранчевої» революції в Україні.
3. Проблеми будівництва демократичної правової держави в Україні на поч. XXI ст.
4. Характеристика процесу розбудови органів державної влади і управління незалежної України у 1991–1995 рр.
5. Характер державно-політичного розвитку України після прийняття Конституції 1996 р.
6. Зміни у державному механізмі України після прийняття нової редакції Конституції у 2004 р.
7. Охарактеризувати джерела права сучасної України.
8. Визначити зміст кодифікації законодавства сучасної України.

4. СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Назви змістових розділів і тем	Кількість годин				
	Денна форма				
	Усього	у тому числі			
		Лекції	Семінар	Практичні	Самостійна робота
Змістовий модуль 1	**47**	**14**	**-**	**12**	**21**
1. Історія держави і права України як наука та навчальна дисципліна	4	2	-	-	2
2. Державно-правовий розвиток України в часи античності	7	2	-	2	3
3. Становлення та розвиток держави і права Київської Русі	8	2	-	2	4
4. Галицько-Волинське князівство та його право	6	2	-	2	2
5. Литовсько-Руська держава та її право. Українські землі у складі Речі Посполитої	8	2	-	2	4
6. Запорозька Січ: військово-політичний устрій та право. Козацько-гетьманська держава та її право	6	2	-	2	2
7. Державно-правове становище українських земель у складі Російської імперії	8	2	-	2	4
Змістовий модуль 2	**43**	**10**	**-**	**10**	**23**
8. Національна державність і право України в добу революції (1917-1921 рр.). Відродження української національної держави і права	8	2	-	2	4
9. Радянська державність і право в Україні	9	2	-	2	5
10. Держава і право України у роки Другої світової війни (1939-1941 рр.), у повоєнні роки та період десталінізації (1945 – перша пол. 1960 рр.)	9	2	-	2	5
11. Держава і право України в період «застою» та в період перебудови	7	2	-	2	3
12. Держава і право сучасної України	10	2	-	2	6
Разом	**90**	**24**	**-**	**22**	**44**

5. ТЕМИ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

з/п	Назва теми	Кількість годин
		денна
1	Державно-правовий розвиток України в часи античності	2
2	Становлення та розвиток держави і права Київської Русі	2
3	Галицько-Волинське князівство та його право	2
4	Литовсько-Руська держава та її право. Українські землі у складі Речі Посполитої	2
5	Запорозька Січ: військово-політичний устрій та право. Козацько-гетьманська держава та її право	2
6	Державно-правове становище українських земель у складі Російської імперії	2
7	Національна державність і право України в добу революції (1917-1921 рр.). Відродження української національної держави і права	2
8	Радянська державність і право в Україні	2
9	Держава і право України у роки Другої світової війни (1939-1941 рр.), у повоєнні роки та період десталінізації (1945 – перша пол. 1960 рр.)	2
10	Держава і право України в період «застою» та в період перебудови	2
11	Держава і право сучасної України	2

6. ТЕМИ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
		денна
	Не передбачено	-

7. ТЕМИ ЛАБОРАТОРНИХ ЗАНЯТЬ

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
		денна
	Не передбачено	-

8. САМОСТІЙНА РОБОТА

з/п	Назва теми	Кількість годин
		денна
1	Історія держави і права України як наука і навчальна дисципліна	2
2	Державно-правовий розвиток України в часи античності	3
3	Становлення та розвиток держави і права Київської Русі	4
4	Галицько-Волинське князівство та його право	2
5	Литовсько-Руська держава та її право. Українські землі у складі Речі Посполитої	4
6	Запорозька Січ: військово-політичний устрій та право. Козацько-гетьманська держава та її право	2
7	Державно-правове становище українських земель у складі Російської імперії	4
8	Національна державність і право України в добу революції (1917-1921 рр.). Відродження української національної держави і права	4
9	Радянська державність і право в Україні	5
10	Держава і право України у роки Другої світової війни (1939-1941 рр.), у повоєнні роки та період десталінізації (1945 – перша пол. 1960 рр.)	5
11	Держава і право України в період «застою» та в період перебудови	3
12	Держава і право сучасної України	6

9. КОНСУЛЬТАЦІЇ

Перед кожним екзаменом обов'язково, відповідно до розкладу, проводиться консультація, на якій викладач має довести до відома студентів:

- дату, час початку екзамену, аудиторію;
- правила проведення екзамену і перелік матеріалів, якими дозволено користуватися під час екзамену;
- нагадати критерії оцінювання;
- повідомити студентам їх успішність за результатами роботи в семестрі;
- оголосити недопущених до екзамену (за наявності);
- відповісти на запитання студентів.

10. МЕТОДИ НАВЧАННЯ

І. Методи організації та здійснення навчально-пізнавальної діяльності

1) За джерелом інформації: словесні (лекція - традиційна, проблемна - із застосуванням комп'ютерних інформаційних технологій, семінари, пояснення, бесіда; наочні - спостереження, ілюстрація, демонстрація).

2) За логікою передачі і сприймання навчальної інформації: індуктивні, дедуктивні, аналітичні, синтетичні.

3) За ступенем самостійності мислення: репродуктивні, пошукові, дослідницькі.

4) За ступенем керування навчальною діяльністю: під керівництвом викладача; самостійна робота студентів; виконання індивідуальних завдань.

ІІ. Методи стимулювання інтересу до навчання і мотивації навчально-пізнавальної діяльності: навчальні дискусії; створення ситуації пізнавальної новизни; створення ситуацій зацікавленості (метод цікавих аналогій тощо).

ІІІ. Методи навчання за характером логіки пізнання:

1) метод порівняльного правознавства (компаративний метод) - полягає у вивченні та використанні правового регулювання схожих правовідносин у різних правопорядках та правових системах з урахуванням не лише юридичного змісту того чи іншого правового інституту, а й причини його появи в конкретній національній правовій системі та форми історичного розвитку;

2) метод комплексного аналізу - ґрунтується на одночасному використанні для вирішення конкретного завдання наукового інструментарію, що використовується декількома різними науками;

3) метод системного аналізу - ґрунтується на розгляді конкретного явища як певної системи, в якій складові частини (елементи) функціонують з певною метою. Сутність полягає у виявленні елементів та взаємозв'язків між ними з метою подальшого аналізу їх взаємодії;

4) метод конкретних соціологічних досліджень - полягає у використанні аналізу статистичних даних, у тому числі й даних судової, правозахисної та правозастосовчої статистики, методу експертних оцінок тощо.

При вивченні дисципліни застосовуються словесні та наочні методи навчання. Ці методи спрямовані на передачу і засвоєння студентами знань з формуванням у них умінь і навичок.

Словесні методи навчання

Головна їх особливість у тому, що інформація подається студентам через слово викладача, а сприймання її здійснюється у процесі слухання її. Цей метод може мати дві форми: евристичну (запитальну) — бесіда; та акроматичну (викладальну) — пояснення, розповідь, лекція, робота з підручником.

Бесіда — діалогічний метод навчання, за якого викладач із допомогою вдало поставлених питань спонукає студента відтворювати раніше набуті знання, робити самостійні висновки-узагальнення на основі засвоєного фактичного матеріалу.

Вона є одним із активних методів навчання і реалізується за допомогою чотирьох типів дидактичного діалогу: “викладач — студент”, “студент — студент”, “студент — підручник”, “студент — комп'ютер”.

Більш поширеними є перші два типи діалогу: “викладач — студент” та “студент — студент”, які використовують у найактивніших формах бесіди:

парній і груповій роботі на семінарських і практичних заняттях, дискусії, диспуті. Діалог “студент — підручник” належить до групи методів самостійної роботи, використовується в процесі навчання і самонавчання. Діалог “студент — комп'ютер” досить ефективний метод, але за умови повної комп'ютеризації процесу навчання.

Метод бесіди застосовується на семінарських і практичних заняттях і реалізується за допомогою запитань — відповідей. Якщо запитання мають тільки інформаційний характер (“Що?”, “Де?”, “Коли?”), бесіда є повідомлюючою. Вона орієнтована на актуалізацію пам'яті, а мислення студентів є репродуктивним. Якщо запитання до студентів мають проблемний характер (“Чому?”, “Як Ви вважаєте?”, “Чим можна пояснити?” тощо), бесіда є евристичною, або сократичною. У цьому випадку мислення студентів творче, продуктивне. Вищий рівень евристичної бесіди — дискусія. Навчальна дискусія, яка є одним із найдинамічніших словесних методів навчання, має велике розвиваюче і виховне значення. У процесі дискусії студенти вчаться сперечатися, доводити, аргументувати, обстоювати свою думку, адекватно оцінювати себе, поважати думки інших..

Пояснення — словесне тлумачення понять, явищ, слів, термінів, принципів дій, прикладів тощо.

Головне його завдання — розкриття причинно-наслідкових зв'язків і закономірностей розвитку природи, суспільства, людського мислення. Оскільки матеріал можна пояснювати різними логічними шляхами або способами міркування, пояснення може бути індуктивним або дедуктивним.

Індукція — спосіб міркування, при якому висновок отримують на основі аналізу окремих фактів. Індуктивне пояснення забезпечує можливість переходу від одиничних фактів до загальних положень.

Дедукція — спосіб міркування, за якого частковий висновок робиться лише логічним шляхом від загальних положень. Дедуктивні методи зводяться до вивчення спершу загальних положень (законів, правил, формул та ін.), а потім — часткових випадків або виявів загального положення.

Лекція — інформативно-доказовий виклад великого за обсягом, складного за логічною побудовою навчального матеріалу.

Лекція відрізняється строгістю викладу. Читання лекцій передбачає ретельну підготовку викладача: визначення мети, складання чіткого плану, добір теоретичного й наочного матеріалу, логічний і послідовний виклад інформації. За призначенням лекції поділяють на: вступні (дають загальне уявлення про завдання, зміст дисципліни, розкривають структуру і логіку розвитку конкретної галузі науки, сприяють розвитку в учнів інтересу до предмета з метою його творчого засвоєння); тематичні (присвячують розкриттю конкретних тем навчальної програми); оглядові (головне завдання полягає у сприянні належного взаємозв'язку і наступності між теоретичними знаннями і практичними вміннями та навичками студентів. Читають перед іспитами (установча), виконанням практичних, творчих, самостійних робіт); заключні (підбивають підсумки вивченого матеріалу через виділення вузлових питань, зосередження уваги на практичному значенні здобутих знань; стимулюють інтерес учнів до вивчення дисципліни). Лекція за своєю суттю завжди діалогічна, вимагає від викладача врахування інтересів, настроїв, інформованості студентів. Науковий і фактичний матеріал її повинен

відображати вузлові питання дисципліни. Готуючись до лекції, необхідно передбачити можливі запитання студентів.

Робота з підручником. Ця робота полягає в самостійному опрацюванні студентами друкованого тексту, що дає їм змогу глибоко осмислити навчальний матеріал, закріпити його, виявити самостійність у навчанні.

Самостійна робота студентів з підручником — один з найважливіших методів набуття систематичних, міцних і ґрунтовних знань. Вона більше, ніж будь-які інші методи, залежить від вікових особливостей студентів та рівня їхнього розвитку.

Наочні методи навчання

До наочних методів навчання належать: ілюстрування, демонстрування, самостійне спостереження.

Метод ілюстрування — оснащення ілюстраціями статичної (нерухомої) наочності, плакатів, малюнків, картин, карт, схем та ін.

Метод демонстрування — показ рухомих засобів наочності, приладів, дослідів, технічних установок тощо

Самостійне спостереження — безпосереднє споглядання та сприймання явищ дійсності. Активна і діяльна сутність людини вимагає, щоб студент здобував знання не тільки з книг, а й безпосередньо з життя, власних спостережень і дослідів.

11. МЕТОДИ КОНТРОЛЮ

Контроль роботи студента є необхідним компонентом навчального процесу, який має на меті визначення реального рівня професійної підготовки студента, а також надання необхідних рекомендацій, які будуть сприяти подальшому розвитку творчої особистості студента.

Оцінка знань студентів здійснюється за результатами **поточного та підсумкового контролю**. Зазначені форми контролю тісно взаємопов'язані й організовуються так, щоб стимулювати ефективну самостійну роботу студентів протягом семестру і забезпечити об'єктивне оцінювання їхніх знань.

Поточний контроль здійснюється під час проведення практичних занять і має на меті перевірку рівня засвоєння студентами навчального матеріалу дисципліни.

Об'єктами поточного контролю знань студента є:

- систематичність та активність роботи протягом семестру;
- виконання завдань для самостійного опрацювання;
- виконання завдань підсумкового контролю.

Систематичність і активність роботи студента контролюється й оцінюється за такими видами робіт:

- відвідування практичних занять;
- рівень знань, продемонстрований у відповідях і виступах на практичних заняттях;
- активність під час обговорення питань, винесених на практичні заняття;
- експрес-тестування.

Контролю і оцінюванню *виконання завдань для самостійного опрацювання* підлягають:

- ✔ поглиблене вивчення (самостійне опрацювання) тем у цілому чи окремих питань;
- ✔ виконання домашніх завдань;
- ✔ виконання індивідуальних ситуаційних завдань;
- ✔ підготовка аналітичних і бібліографічних оглядів, рефератів, есе тощо.

Під час практичних занять застосовуються такі засоби контролю:

- усне опитування з питань, включених до плану практичних занять;
- перевірка виконання самостійної роботи, передбаченою робочою програмою;
- рецензування та обговорення рефератів;
- виконання тестових завдань;
- вирішення практичних ситуацій.

Підсумковий контроль здійснюється під час проведення екзамену.

12. МЕТОДИ ОЦІНЮВАННЯ ТА РОЗПОДІЛ БАЛІВ ЗА РЕЙТИНГОВОЮ СИСТЕМОЮ

Робота над курсом «Історія держави і права України» передбачає аудиторне (лекційні та практичні заняття), самостійне опрацювання матеріалу та виконання індивідуальних завдань. Навчальні досягнення студентів із дисципліни «Історія держави та права України» оцінюються за модульно-рейтинговою системою.

Кожен вид навчальної діяльності студента (аудиторна робота, індивідуальна робота, самостійна робота, наукова робота) в межах залікового кредиту оцінюється і має питому частку в підсумковій оцінці з залікового кредиту. При цьому використовуються наступні методи оцінювання:

1) письмове тестування;
2) оцінка за індивідуальні завдання;
3) оцінка за самостійну роботу;
4) оцінка за контрольні роботи.

Враховується дисциплінованість студента: за несвоєчасність виконання завдань студентом кількість запланованих з даної теми балів може бути зменшена.

При підсумковому контролі знань по кожному змістовому модулю враховується загальна кількість балів, отриманих студентом за кожну тему в межах змістового модуля. При семестровому підсумковому контролі враховується сумарна кількість балів, отриманих студентом за модуль: змістові модулі, заплановані у даному семестрі. А також оцінюється науково-дослідницька робота студента та участь у науково-практичних конференціях та наукових семінарах. Докладна схема оцінювання наведена нижче.

Критерії оцінювання окремих видів роботи студентів за темами змістових модулів:

1. Активність на практичних заняттях

Практичні заняття – ефективна форма закріплення знань студентів з теоретичного матеріалу, набутого під час лекційних занять та в результаті самостійної роботи з літературними джерелами.

Оцінюється робота студента на практичних заняттях: активність в обговоренні поставлених викладачем питань, якість відповідей на запитання та правильність розв’язування практичних та творчих завдань. Враховується відсутність незадовільних оцінок та пропусків практичних занять.

Під час оцінювання практичних завдань студентом, необхідно враховувати наступні критерії:

- правильне вирішення та наявність пояснення і логічних висновків;
- наявність незначних помилок;
- наявність грубих помилок, які призводять до змін кінцевого результату.

Отже, отримана кількість балів студентом за розв’язок практичного завдання буде залежати від вище зазначених критеріїв.

2. Виконання самостійної роботи

Самостійна робота студента – значна частина навчальної роботи студента з дисципліни.

Форми самостійної роботи:

✔ поглиблене вивчення курсу;

✔ підготовка до проміжних контролів;

✔ опрацювання питань, винесених на самостійне вивчення (підготовка власних конспектів).

Під час самостійної роботи з дисципліни «Історія держави і права України» студент повинен користуватися як конспектом, так і навчальними посібниками, монографіями, науковими статтями тощо.

Окремо оцінюється визначеною кількістю балів опрацювання та захист питань, винесених на самостійне вивчення (підготовка конспекту, творчих завдань, повідомлень тощо).

За несвоєчасне виконання завдань студентом кількість запланованих балів може бути зменшена.

3. Індивідуально-консультаційна робота під керівництвом викладача

Індивідуальна робота студента включає підготовку рефератів, доповідей, наукових робіт.

Реферат є частиною навчального процесу, під час якої студент самостійно опрацьовує матеріал з навчальної дисципліни. Метою підготовки реферату є набуття навичок самостійної роботи з літературними джерелами, систематизації опрацьованого матеріалу з обраної теми, визначення проблеми та формування висновків і пропозицій. Тему рефератів для студентів визначає викладач в індивідуальному порядку.

Орієнтовний обсяг реферату 10-15 сторінок друкованого тексту формату А4.

Реферат обов’язково повинен містити: план (3-4 питання), ілюстрації у формі таблиць, схем, список використаних джерел з посиланнями у тексті (не менше 10 джерел), оформлений згідно з чинними стандартами.

Реферати на перевірку здаються у визначений викладачем день. Методична допомога студенту з питань підготовки реферату надається викладачем на консультаціях. Захист рефератів відбувається у визначений викладачем день.

Доповідь – складова частина самостійної роботи студента. Мета підготовки доповіді – набуття навичок самостійної роботи з посібниками, науковими статтями, статистичними матеріалами та формування висновків.

Тему доповіді для студента визначає викладач в індивідуальному порядку. Орієнтовний обсяг доповіді 5 сторінок друкованого тексту формату А4.

Доповідь обов’язково повинна включати: графіки, схеми, список використаних джерел.

Останній термін прийняття доповіді встановлюється викладачем.

За несвоєчасне виконання індивідуальних завдань студентом кількість запланованих балів може бути зменшена.

Контрольний захід

Згідно з графіком навчального процесу контрольний захід проводиться після завершення вивчення структурно-логічного модулю з дисципліни.

Контрольний захід проводиться відповідно до робочого плану з дисципліни. Підсумкова атестація з модульного контролю проводиться шляхом складення кількості набраних балів студентом за результатами кожного змістового модулю (поточного контролю та контрольних заходів).

Підсумковий контроль – екзамен.

МЕТОДИ КОНТРОЛЮ

<table>
<tr><td colspan="5">Розподіл балів при підсумковому контролі – екзамен</td><td rowspan="2"></td><td rowspan="3">Загальна кількість балів</td></tr>
<tr><td colspan="4">Поточний контроль – 50 балів</td><td rowspan="2">Самостійна робота та індивідуальні завдання – 10 балів</td><td rowspan="2">Підсумковий контроль – 40 балів</td></tr>
<tr><td colspan="2">Змістовий модуль 1</td><td colspan="2">Змістовий модуль 2</td></tr>
<tr><td rowspan="2">За роботу на практичних/семінарських заняттях студент може отримати максимально 20 балів</td><td>МКР</td><td rowspan="2">За роботу на практичних/семінарських заняттях студент може отримати максимально 20 балів</td><td>МКР</td><td>Реферат або наукова публікація</td><td>Екзамен</td><td rowspan="3">100 балів</td></tr>
<tr><td>5 балів</td><td>5 балів</td><td>10 балів</td><td>40 балів</td></tr>
<tr><td colspan="2">Разом за перший змістовий модуль – 25 балів</td><td colspan="2">Разом за другий змістовий модуль – 25 балів</td><td>10 балів</td><td>40 балів</td></tr>
</table>

Поточна успішність студентів оцінюється за національною шкалою (**«відмінно», «добре», «задовільно»**). Відповідні записи робляться в журналах академічної групи. Виставлення балів за кожен із змістових модулів проводиться після проведення модульної контрольної роботи. За роботу на практичних/семінарських заняттях кожного із змістових модулів студент може отримати **максимум 20 балів**. При цьому:

- якщо студент має позитивні оцінки на понад 50% практичних/семінарських занять і середнє значення його оцінок знаходиться **в межах 4,6 – 5,0** – то за змістовий модуль він **отримує 20 балів**;
- якщо студент має позитивні оцінки на понад 50% практичних/семінарських занять і середнє значення його оцінок знаходиться **в межах 4,1 – 4,5** – то за змістовий модуль він **отримує 17 балів**;
- якщо студент має позитивні оцінки на понад 50% практичних/семінарських занять і середнє значення його оцінок знаходиться **в межах 3,6 – 4,0** – то за змістовий модуль він **отримує 15 балів**;
- якщо студент має позитивні оцінки на понад 50% практичних/семінарських занять і середнє значення його оцінок знаходиться **в межах 3,0 – 3,5** – то за змістовий модуль він **отримує 12 балів**;
- якщо студент має позитивні оцінки на менш як 50% практичних/семінарських занять, то бали за змістовий модуль отримує лише після відпрацювання і наявності достатньої кількості позитивних оцінок для подальшої атестації.

Модульна контрольна робота оцінюється **максимум у 5 балів**. Разом за кожен із **змістових модулів** студент може отримати **25 балів (мінімальний позитивний бал – 15)**.

Підготовка та захист **реферату** або **наукової публікації** оцінюється максимум у **10 балів (мінімальний позитивний бал – 6).**

Екзамен максимально оцінюється у **40 балів (позитивний бал – від 24).**

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Оцінка за шкалою ECTS	Оцінка за бальною шкалою	Оцінка за розширеною шкалою	Еквівалент оцінки за п’ятибальною шкалою
A	90-100	відмінно	5
B	82-89	дуже добре	4,5
C	74-81	добре	4
D	64-73	задовільно	3
E	60-63	достатньо	
FX	35-59	незадовільно	2
F	0-34	неприйнятно	

13.МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

1. Витяг з навчального плану
2.Навчальна програма з дисципліни
3. Робоча навчальна програма з дисципліни
4. Конспекти (тези) лекцій з дисципліни (розгорнутий конспект)
5. Плани занять (лекційних, практичних)
6. Методичні вказівки до практичних занять
7. Завдання для модульних контрольних робіт (МКР)
8. Перелік питань до екзамену (семестровий контроль)
9. Тестові завдання з дисципліни
10. Перелік тем для рефератів
11. Навчально-методичні матеріали для самостійного вивчення дисципліни

14. СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Актуальні проблеми історії держави та права : матеріали наук. конф., присвяченої 20-річчю незалежності України та 90-річчю НАВС (19 квіт. 2011 р.) / Редкол. : В. В. Коваленко, В. І. Шакун, А. С. Чайковський та ін. Київ, 2011. 147 с.

2. Алексєєв Ю. М. Україна на зламі історичних епох (державотворчий процес 1985–1999 рр.) : навч. посібник / Ю. М. Алексєєв, С. В. Кульчицький, А. Г.Слюсаренко. Київ : ЕксОб, 2000. 296 с.

3. Атаманова Н. В. Литовські статути як історичні пам'ятки у системі вітчизняних джерел права // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція. 2014. Вип. 10-1. Т. 1. С 22–25.

4. Атаманова Н. В. Історико-правове підґрунтя правового порядку доби Запорозької Січі // Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2015. Вип. 30. С. 10–14.

5. Бедрій М. М. Історико-правовий огляд джерел права Київської Русі. Молодий вчений. 2014. № 8 (11). С. 179–184.

6. Бедрій М. Козацьке право як історичний тип українського звичаєвого права (XVI ст. – 40 рр. XIX ст.) // Вісник Львівського університету. Серія юридична. 2015. Вип. 61. С. 78–86.

7. Бедрій М. Копні суди на українських землях у XIV–XVIII ст.: історико-правове дослідження. Львів: Галицький друкар, 2014. 264 с.

8. Бєлік А. В. Аграрне питання за доби Директорії УНР // Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету. 2013. Вип. XXXV. С. 106–109.

9. Білоконь М. В. Органи державного управління та місцевого самоврядування в Російській імперії у другій половині XIX ст. (на матеріалах Лівобережної України): історико-правове дослідження. Харків : НУВС, 2003. 257 с.

10. Бланчуца А. Правові основи шляхетського землеволодіння за Другим Литовським Статутом 1566 р. Україна в Центрально-Східній Європі. Київ, 2003. С. 129–138.

11. Бойко І. Й. Кримінальні покарання в Україні (IX–XX ст.). Львів: В-во ЛНУ ім. І. Франка, 2013. 408 с.

12. Бойко І. Й. Органи влади і право в Галичині у складі Польського Королівства (1349–1569 рр.) : монографія. Львів: Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2009. 628 с.

13. Бойко І. Й. Правове регулювання цивільних відносин в Україні (IX–XX ст.). Київ: Атіка, 2012. 348 с.

14. Гавриленко О. А. Органи влади та управління античних держав Північного Причорномор'я з республіканською формою правління. Бюлетень Міністерства юстиції України. 2006. № 4. С. 26–34.

15. Гай-Нижник П. П. Агресія Росії проти України: історичні передумови та сучасні виклики / П. П. Гай-Нижник, Л. І. Залізняк, І. Краснодемська та ін. Київ: «МП Леся», 2016. 586 с. С. 192–422.

16. Гай-Нижник П. П. Пошук державної моделі УНР: ідея і крах «трудового принципу» (грудень 1918 р. – липень 1919 р.). УІЖ. 2016. № 1. С. 79–97.

17. Гай-Нижник П. Росія проти України (1990–2016): від політики шантажу і примусу до війни на поглинання і спроби знищення / П.П. Гай-Нижник, Л.Л. Залізняк, І. Й. Краснодемська та ін. Київ: «МП Леся», 2016. 332 с.

18. Гончаренко В. Законодавчі органи в Українській Народній Республіці // Вісник Академії правових наук України. 2006. № 2 (45). С. 61–71.

19. Грицак В. Адміністративно-територіальний устрій на теренах українських земель: Галицько-Волинське князівство // Вісник Академії управління МВС. 2010. № 3 (15). С. 94–102.

20. Грозовський І. Козацьке право. Право України. 1997. № 6. С. 76 – 80.

21. Грозовський І. Право власності на землю в Запорізькій Січі. Право України. 1997. № 8. С. 62–65.

22. Захаренко В. О. Історико-правовий аналіз становлення зовнішньополітичної діяльності України // Вісник Запорізького національного університету. 2010. № 1. С. 29–33.

23. Заруба В. М. Держава і право Київської та Галицько-Волинської Русі (кінець VIII – початок XIV ст.). Київ: Істина, 2007. 128 с.

24. Історія держави і права України : навчально-методичний посібник / А. Є. Шевченко, С. В. Кудін. – Ірпінь : Університет ДФС України, 2019. – 236 с. – (Серія «На допомогу студенту УДФСУ», т. 55).

25. Кириченко Ю. М. Поширення Магдебурзького права та його особливості в містах України. Форум права. 2011. № 4. С. 361–366.

26. Коваль М. В. Україна в Другій світовій і Великій Вітчизняній війнах (1939–1945 рр.). Київ : Вид. дім «Альтернативи», 1999. 336 с.

27. Конституційно-правові засади становлення української державності / В. Я. Таційй, Ю. М. Тодика, О. Г. Данильян та ін.; За ред. акад. НАН України В. Я. Таційя, акад. АПрН України Ю. М. Тодики. Харків: Право, 2003. 328 с.

28. Копиленко О. Л, Копиленко М. Л. Держава і право України. 1917–1920 : навч. посібник. Київ : Либідь, 1997. 208 с.

29. Кульчицький С. Закономірності державотворчого про-цесу у незалежній Україні. Київ : В-во Ін-ту історії України НАН України, 2001. 160 с.

30. Лепісевич П. М. Державотворчі процеси та зовнішньо-політична діяльність Карпатської України (1938–1939 рр.) / П. М. Лепісевич, М. Д. Хром'як // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична. 2015. Вип. 1. С. 27–36.

31. Лісна І. С. Правовий статус судових органів в Українській Державі Павла Скоропадського. Порівняльно-аналітичне право. 2015. № 2. С. 30–33.

32. Лисенко С. І. Природа Литовсько-Руської державності в сучасних підручниках та посібниках з історії України для вищої школи. Сторінки історії: збірник наукових праць. 2013. Вип. 36. С. 165–176.

33. Михайловський В. М. Юрій II, Юрій-Болеслав Тройденович. Енциклопедія історії України: У 10т. / Редкол.: В. А. Смо-лій (голова) та ін. Т. 10 : Т-Я. Київ: В-во «Наук, думка», 2013. С. 705–706.

34. Моця О. П. «Внутрішня» Русь у контексті уточнення меж. Археологія. 2015. № 1. С. 51–60.

35. Ніколаєв І. Законодавче забезпечення процесу утвердження однопартійної системи в УСРР (1919–1929). Мандрівець. 2013. № 2. С. 34–38.

36. Новікова Н. А. Показання свідків в цивільних справах у часи Київської Русі // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. Вип. 41. Т. 1. Ужгород, 2016. С. 121–123.

37. Оніщенко Н. М. Правова система і держава в Україні: Монографія. Київ: Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2002. 132 с.

38. Орленко В. І. Історія держави і права України: посіб. для підготов. до іспитів / В. І. Орленко, В. В. Орленко. Київ: Вид. ПАЛИВОДА А.В., 2006. 164 с.

39. Паламарчук Н. І. Литовсько-польський період в Українській історії державотворення. Сторінки історії: зб. наук, праць. – Вип. 31. Київ: ІВЦ «Політехніка», 2009. С. 12–21.

40. Паламарчук Н. І. Протодержавні об’єднання слов’ян. Сторінки історії: зб. наук, праць. Вип. 31. Київ: ІВЦ «Політехніка», 2010. С. 5–13.

41. Патлачук О. В. Інститут злочину в праві українських земель Великого князівства Литовського XIV – першої половини XV ст. Херсонський державний університет // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Юридичні науки. 2014. Вип. 5. Т. 1. С. 57–62.

42. Перегуда Є. В. Взаємодія виконавчих органів влади України в радянський період. Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова. Вип. 10. Серія 22. Політичні науки та методика викладання соціально-політичних дисциплін. 2013. С. 28–42.

43. Пиріг Р. Я. Українська гетьманська держава 1918 року: історичні нариси / Р. Я. Пиріг; НАН України, Ін-т історії України. Київ : Ін-т історії України НАН України, 2011. 336 с.

44. Правовий звичай як джерело українського права (IX– XIX ст.) / І. Б. Усенко, В. Д. Бабкін, І. В. Музика та ін.; відп. ред. І. Б. Усенко. Київ : Наукова думка, 2006. 280 с.

45. Радько П. Г. Козацька державність в сучасній історичній літературі. Історична пам’ять: наук. зб. Полтавського національного педагогічного ун-ту ім. В. Г. Короленка. Вип. 13. Полтава, 2015. С. 125–133.

46. Реєнт О.П. Україна між світовими війнами (1914–1939): події, люди, документи: нариси історії: навчальний посібник / О. П. Реєнт, І. А. Коляда. Київ : Школа, 2004. 542 с.

47. Ричка В. М. «Вся королівська рать» (Влада Київської Русі). Київ : Ін-т історії України НАН України, 2009. 180 с.

48. Святун О. Будапештський меморандум та його співвідношення з Договором про нерозповсюдження ядерної зброї / Олексій Святун, Олена Святун. Віче. 2014. № 20. С. 15–20.

49. Сеньків М. В. Акт злуки УНР і ЗУНР – знакова подія української історії. Історичні студії Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. 2013. Вип. 9–10. С. 65–70.

50. Сидоренко А. Військова політика Української Держави Т. І. Скоропадського // Вісник Київського національного лінгвістичного університету. Серія «Історія, економіка, філософія». 2015. Вип. 10. С. 140–153.

51. Скальський В. Стан органів влади в Українській Народній Республіці. Магістеріум: Історичні студії. Київ : НаУКМА, 2010. Вип. 41. С. 22–28.

52. Стецюк Б. Р. Функціонування судового процесу в Київській Русі // Вісник Національного університету «Львівська політехніка»: зб. наук, праць. Серія: Юридичні науки. 2015. № 824. С. 405–411.

53. Судова влада в Україні: історичні витоки, закономірності, особливості розвитку: монографія / В. С. Бігун, І. Й. Бойко, К. А. Вислобоков та ін. ; за ред. І. Б. Усенка. Київ: Наук, думка, 2014. 502 с.

54. Тараненко М. Г. Запорозька Січ — зародок Української козацької держави // Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут». Політологія. Соціологія. Право: зб. наук, праць. Київ: ІВЦ «Політехніка», 2013. № 3. С. 112–122.

55. Терлюк І. Я. Окупаційний режим в Україні 1941–1944 рр. і проблеми творення української національної державності: історія держави і права. Львів: Каменяр, 2009. 128 с.

56. Чекаленко Л. Д. Зовнішня політика України (від найдавніших часі до наших днів) / Л. Д. Чекаленко, С. Г. Федуняк; за заг. ред. Л. Д. Чекаленко. Київ: ДП «Вид. дім ―Персонал», 2010. 464 с.

57. Шевченко А. В. Формування системи державного управління у Київській Русі // Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України. 2016. № 3. С. 107–113.

58. Щербатюк В. М. Зародження протодержавних і державних об’єднань на теренах України / В. М. Щербатюк, Ю. В. Сокур // Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ. 2017. № 1. С. 138–151.